

Tuomas Ojanen

19.3.2024

Eduskunnan perustuslakivaliokunnalle

HE 7/2024 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi alkoholilain 17 ja 26 §:n muuttamisesta

Pääasiallinen sisältö

1. Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi alkoholilakia siten, että luvanvaraiseen vähittäismyyntiin sallittaisiin enintään 5,5 tilavuusprosenttia etyylialkoholia sisältävien alkoholijuomien ohella enintään 8,0 tilavuusprosenttia etyylialkoholia sisältävät käymisteitse valmistetut alkoholijuomat.
2. Esityksen säätämisyjärjestysperusteluissa käsitellään verraten pitkään ja laveasti ehdotetun sääntelyn suhdetta perustuslain 6 §:n yhdenvertaisuussääntelyyn; perustuslain 18 §:ssä säädettyyn elinkeinovapauteen; perustuslain 19 §:n 3 momentin säännöksiin julkisen vallan velvollisuudesta edistää väestön terveyttä sekä tukea perheen ja muiden lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu; perustuslain 20 §:n säännökseen jokaisen oikeudesta terveelliseen ympäristöön; ja perustuslain 22 §:n säännökseen julkisen vallan velvollisuudesta turvata perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Lisäksi säätämisyjärjestysperusteluissa on arvioitu ehdotettua sääntelyä suhteessa EU-oikeudessa turvattuun tavaroiden vapaan liikkuvuuteen.

Arvio

3. Lakiehdotus toisi vähittäismyyntiin vain käymisteitse valmistetut 5,5-8,0 tilavuusprosenttia etyylialkoholia sisältävät alkoholijuomat, mikä rajaisi pois muilla tavoilla valmistetut 5,5 % tilavuusprosenttia vahvemmat juomat. Koska esityksen mukaan valmistustaparajoituksella "voi olla välillisiä vaikutusta niiden luonnollisten henkilöiden oikeusasemaan, joiden elinkeinotoiminta perustuu alkoholijuomien valmistukseen", säätämisyjärjestysperusteluissa on arvioitu eri juomalajien erilaista kohtelua perustuslain 6 §:n ja sitä koskevan perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännön kannalta (s. 32-33).
4. Perustuslakivaliokunta on eri yhteyksissä johtanut perustuslain yhdenvertaisuussäännöksistä vaatimuksen siitä, etteivät henkilöihin kohdistuvat erottelut saa olla mielivaltaisia eivätkä erot saa muodostua kohtuuttomiksi. Eri tavoilla valmistettujen juomien erilaista kohtelua perustellaan tarkoituksella suojata lapsia ja nuoria sekä varsinkin tyttöjä päihteiden käyttöön liittyviltä riskeiltä. Tyttöjen erityisen suojelun tarvetta perustellaan sillä, että "vaikka alkoholinkäyttö on nuorille haitallista juomalajista riippumatta, alaikäisten tyttöjen long drink -juomien suosiminen ensisijaisena juomalajina antaa aiheutta olettaa, että entistä vahvempien long

drink -juomien myynnin salliminen päivittäistavarakaupoissa todennäköisesti lisäisi tyttöjen alkoholinkulutusta” (s. 33).

5. Tarkoitusta suojata lapsia ja nuoria päihteiden käytön riskeiltä voidaan ilman muuta pitää perustuslain 19 §:n 3 momentti ja lapsen oikeuksien yleissopimuksen 3 artikla huomioiden perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävänä perusteena säännellä eri tavoin valmistettuja alkoholijuomia eri tavalla ja siten asettaa erilaisten alkoholijuomien valmistajat erilaiseen asemaan, samoin kuin rajoittaa alkoholijuomien valmistukseen perustuvaa elinkeinotoimintaa. Väestön terveys ja varsinkin lasten terveys ja hyvinvointi ovat ylipäättään perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttäviä ja yhteiskunnallisesti painavia perusteita rajoittaa perus- ja ihmisoikeuksien turvaamia seikkoja, perustuslain 6 §:n yleinen yhdenvertaisuusperiaate mukaan lukien.
6. Samalla on kuitenkin todettava, että esityksessä esitetyt perustelut ehdotetulle valmistustaparajoitukselle ja sen merkitsemälle eri alkoholijuomien ja niiden valmistajien erilaiselle kohtelulle ovat osaksi kyseenalaisia tai ainakin kysymyksiä herättäviä, koska alkoholi on kuitenkin haitallista kaikille ihmisille sukupuolesta ja iästä sekä alkoholijuoman lajista riippumatta. Lapsen oikeuksien yleissopimuksen kannalta on myös selvää, että suojelun tarve koskee kaikkia alle 18 -vuotiaita lapsia sukupuolesta riippumatta, so. että suojan piirissä ovat yhtä lailla pojat siinä missä työtökin. Esityksestä myös ilmenee, että Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen mukaan “(e)tenkin toteutettuna yhdessä olutveroa alentamisen kanssa olutvalikoiman runsastuminen ja vahventuminen vaikuttaisivat ... erityisesti miehiin, jotka jo nyt kärsivät alkoholihaitoista huomattavasti naisia enemmän.” (s. 29). Myös muussa esityksestä saadussa lausuntopalautteessa (s. 27-29) tuodaan esiin lakiehdotuksen monia haittoja ja ongelmia lasten ja nuorten sekä muun väestön terveyden ja hyvinvoinnin kannalta.
7. Esityksestä saadun lausuntopalautteen valossa eri alkoholijuomia ja niiden valmistajia vaikuttaisi siis olevan perusteltua kohdella pikemminkin samalla tavoin väestön terveyteen ja hyvinvointiin sekä lasten oikeuksiin ja etuun liittyvistä syistä. Tämä ei kuitenkaan tarkoittaisi luopumista ehdotetusta valmistustaparajoituksesta ja vähittäismyynnin sallimista kaikille enintään 8 tilavuusprosenttia sisältäville alkoholituotteille, vaan pikemminkin luopumista koko lakiehdotuksesta.
8. Vaikka esityksestä voidaankin esittää kriittisiä huomautuksia perustuslain 19 §:n 3 momentin ja lapsen oikeuksien yleissopimuksen näkökulmasta, perustuslaista ja kansainvälisistä ihmisoikeussopimuksista ei kuitenkaan seuraa estettäkään lakiehdotuksen hyväksymiselle, varsinkin kun otetaan huomioon esityksessäkin mainittu perustuslakivaliokunnan vakiintunut lausuntokäytäntö siitä, että perustuslain 6 §:n yhdenvertaisuusperiaatteesta ei johdu tiukkoja rajoja lainsäätäjän harkinnalle pyrittäessä kulloisenkin yhteiskuntakehityksen vaatimaan sääntelyyn. Toisin sanoen ehdotettu sääntely mahtuu ongelmistaan huolimatta lainsäätäjän harkintamarginaalin puitteisiin.

9. Sitä paitsi eri alkoholijuomien valmistajien erilainen kohtelu ei ole mielestäni ylipäättään erityisen merkityksellistä perustuslain 6 §:n yhdenvertaisuussääntelyn kannalta.
10. Lisäksi lakiehdotuksen arvioinnissa lapsen oikeuksien yleissopimuksen kannalta on otettava huomioon se, että alkoholijuomien myynti on kiellettyä alle 18-vuotiaille, ja ettei lakiehdotus toisi muutosta tähän.

EU-oikeus

11. Esityksen säätämisyjärjestysperusteluissa on käsitelty varsin vuolaasti ehdotettua sääntelyä EU-oikeudessa turvatun tavaroiden vapaan liikkuvuuden kannalta (s. 36-38).
12. Perustuslain 74 §:stä kuitenkin mielestäni seuraa, ettei sen paremmin perustuslakivaliokunnan kuin sen kuuleman asiantuntijan ole nyt syytä alkaa arvioimaan lakiehdotuksen suhdetta tavaroiden vapaan liikkuvuuden perusvapauteen tai muutoinkaan EU-oikeuteen. Lakiehdotuksen EU-oikeudellinen arviointiin olisi tarvetta vain siinä tapauksessa, että tällaisessa arvioinnissa voitaisiin nojautua perustuslakiin tai ihmisoikeussopimukseen liittyvään perusteeseen. Nähdäkseni tällaista perustetta ei kuitenkaan nyt arvioitavassa esityksessä riittävän selvästi ole (vrt. esim. PeVL 79/2018 vp).